

Processkrift C

Til

Østre Landsret

I ØL 7. afd.'s sag nr. B-3421-11:

1.
c/o Advokatfirma Christian Harlang
Nytorv 5
1450 København K
(advokat Christian Harlang)

mod

Forsvarsministeriet
Holmens Kanal 42
1060 København K
(Kammeradvokaten v/advokat Peter Biering)

og i sag nr. B-397-12:

1.
2.
3.
4.
5.
c/o Advokatfirma Christian Harlang
Nytorv 5
1450 København K
(advokat Christian Harlang)

mod

og i sag nr. B-1162-12

Forsvarsministeriet
Holmens Kanal 42
1060 København K
(Kammeradvokaten v/advokat Peter Biering)

- 1.
- 2.
- 3.

c/o Advokatfirma Christian Harlang
Nytorv 5
1450 København K
(advokat Christian Harlang)

mod

Forsvarsministeriet
Holmens Kanal 42
1060 København K
(Kammeradvokaten v/advokat Peter Biering)

og i sag B-3534-12

- 1
- 2.

c/o Advokatfirma Christian Harlang
Nytorv 5
1450 København K
(advokat Christian Harlang)

mod

Forsvarsministeriet
Holmens Kanal 42
1060 København K
(Kammeradvokaten v/advokat Peter Biering)

og i sag B-420-13

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.

- 7.
- 8.
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.

c/o Advokatfirma Christian Harlang
Nytorv 5
1450 København K
(advokat Christian Harlang)

mod

Forsvarsministeriet
Holmens Kanal 42
1060 København K
(Kammeradvokaten v/advokat Peter Biering)

Ud over det, der er anført i tidligere processkrifter, som fastholdes, giver sagsøgernes processkrift 4-9 anledning til følgende bemærkninger:

1. SAGENS BILAG 29-37

Til besvarelse af sagsøgernes opfordring (14), jf. processkrift 4, s. 13, 3. afsnit, bemærker Forsvarsministeriet, at det står sagsøgerne frit for at fremlægge beviser til støtte for sine påstande, jf. forhandlingsprincippet, og at ministeriet selvsagt ikke agter at modsætte sig sagsøgernes valg af beviser, herunder fremlæggelsen af bilag 29-37.

Den bevismæssige vurdering af de fremlagte beviser, herunder bilag 29-37, tilkommer imidlertid landsretten, jf. retsplejelovens § 344.

I den forbindelse bemærker Forsvarsministeriet, at bilag 29-37 efter ministeriets opfattelse ikke er relevante i forhold til de spørgsmål, som er udskilt til særskilt behandling ved landsrettens kendelser af 8. juni og 10. august 2012.

De forhold, som omtales i erklæringerne i bilag 29-37, har således ikke betydning for spørgsmålet om sagsøgernes processuelle partsevne, ligesom erklæringerne hverken kan bevirke, at forældelsesfristen suspenderes, jf. 2007-forældelseslovens § 3, stk. 2, eller at der skal beregnes en tillægsfrist i medfør af 2007-forældelseslovens § 14, stk. 1. I den forbindelse henvises i det hele til det i svarskriftet, pkt. 7.1, s. 8-9, og duplikken, pkt. 4.2, s. 12-18, idet det her anførte gøres gældende i relation til alle fem sager.

I den forbindelse bemærker Forsvarsministeriet endvidere, at sagsøgernes eventuelle følger virkninger af den hævdede mishandling ikke er tidsfæstet i de fremlagte erklæringer. Det kan derfor ikke - som sagsøgerne synes at gøre gældende, jf. processkrift B, s. 12, 2. sidste afsnit - udledes af erklæringerne, at eventuelle følger virkninger "*til dels også først [har] manifesteret sig indenfor de seneste 3 år forud for tidspunktet for sagernes anlæg, hvorfor deres krav på erstatning og tort opstået som følge heraf ... ikke vil være forældet.*"

Tværtimod fremgår det flere steder i erklæringerne, at de hævdede følger virkninger er opstået i umiddelbar forlængelse af operationen i 2004, jf. eksempelvis bilag 34, s. 8, 1. afsnit, hvor det hedder:

"One month and a half after the first attack in 2004, I asked and tried to seek help. I went to a psychiatrist and complained about having panic attacks and horrifying nightmares, and by the end of the year, they were controlled by medication and became better."

Såfremt landsretten efter behandlingen af de udskilte spørgsmål om processuel partsevne, forældelse og afvisning af sagsøgernes påstand 2 måtte beslutte at foretage en prøvelse af sagens materielle spørgsmål, forbeholder Forsvarsministeriet sig at gennemføre selvstændige undersøgelser af de forhold, som omtales i bilag 29-37 (sagsnr. B-3412-11 og B-397-12) og bilag 12-13 (sagsnr. B-1162-12).

2. FORSVARSCHEFENS REDEGØRELSE AF 14. MAJ 2013

Til besvarelse af sagsøgernes opfordring 15, nr. (1), jf. processkrift 5, s. 8, sidste afsnit, bemærkes, at det fremgår af forsvarschefens redegørelse af 14. maj 2013 til forsvarsministeren (bilag AH), s. 4, 1. afsnit, at

"den offentliggjorte videooptagelse har sandsynliggjort, at danske soldater optog video under operationen."

Endvidere fremgår det af sammenfatningen i rapportens pkt. 10, s. 23, 1.-3. bullit, at

"

- *DANCON/Irak rådede over Combat Camera-udstyr og havde personel, der var uddannet i at bruge dette udstyr.*
- *Der deltog soldater med videokameraer under operationen. Der er dog ikke fundet dokumentation for, at chefen for DANCON/Irak havde beordret indsættelsen eller havde kendskab til det.*
- *De gældende bestemmelser tillod optagelse af video i forbindelse med operationen, men optagelserne måtte ikke offentliggøres.*

- *Den eneste foreliggende information, om at der skulle være udgivet en befaling for indsættelse af Combat Camera Teams, er en offentlig udtalelse fra den tidligere efterretningsofficer Anders Kærsgaard.*
- *Der er ikke fundet videooptagelser fra operation Green Desert blandt de materialer, som forsvaret har identificeret.*
- *Der er ikke fundet dokumentation for, at videooptagelser fra operationen er præsenteret for eller anvendt af DANCON/Iraks ledelse. Der er heller ikke fundet dokumentation for, at videooptagelser blev placeret i enhedens arkiv eller blev hjemsendt til myndigheder i Danmark.*
- *Det er uafklaret, hvorledes videooptagelser fra operationen er håndteret, efter optagelsen fandt sted."*

Det fremgår endvidere af rapporten, at Forsvarskommandoens tidligere oplysning om, at "forsvaret ikke har foretaget filmoptagelser under gennemførelsen af Operation Green Desert i Al-Zuhair i Irak den 25. november 2004", jf. Forsvarskommandoens brev af 15. december 2011, fremsendt til advokat Christian Harlang den 27. januar 2012 og fremlagt i retssagen som bilag AD, var udarbejdet på baggrund af bl.a. oplysninger fra Hærens Operative Kommando og en udtalelse fra den daværende chef for det danske kontingent i Irak, som efterfølgende har vist sig ikke at være nøjagtige, jf. også Forsvarschefens fremsendelsesbrev af 22. maj 2013 til forsvarsministeren (bilag AD), s. 2, 2. sidste afsnit.

Hverken forsvarschefens redegørelse (bilag AH) eller den som bilag 39 fremlagte videooptagelse dokumenterer efter Forsvarsministeriets opfattelse, at "overgreb og mishandling af tilbageholdte irakere fandt sted under operationen", eller at "de i operationen deltagende danske soldater ikke greb ind overfor overgrebene og mishandlingen", jf. sagsøgernes opfordring 15, nr. (2) og (3) i processkrift 5, s. 8, nederst.

I den forbindelse henvises særligt til redegørelsens s. 16, 4. afsnit, hvoraf følgende fremgår:

"Hærens Operative kommando har den 18. januar 2013 meddelt arbejdsgruppen følgende: "HOK er i dag af den opfattelse, at den tidligere fremsendte konklusion [i Hærens Operative Kommandos svar af 19. oktober 2012 til Forsvarskommandoen]: "Det peger på, at danske soldater har været vidne til hårdhændet behandling af irakiske tilbageholdte" ikke på nogen måde er bekræftet af den efterfølgende gennemgang af materialer og derfor fremstår trukket vel hårdt op."" (min tilføjelse)

I den forbindelse henvises også til Forsvarsministerens svar af 19. juni 2013 på spørgsmål nr. 319 fra Folketingets Forsvarsudvalg (**bilag AL**), der bl.a. er vedlagt Hærens Operative Kommandos bidrag af 12. og 18. juni 2013, i hvilke der er redegjort nærmere herfor.

Hermed anses sagsøgernes opfordring 15-17, jf. processkrift 5, s. 8, sidste afsnit, og s. 9, 2. og 3. afsnit, for besvaret.

I forlængelse heraf bemærkes, at forsvarschefens redegørelse af 14. maj 2013 (bilag AH) er fremlagt i retssagen med henblik på at belyse baggrunden for Forsvarskommandoens tidligere oplysning om videooptagelse i forbindelse med den konkrete operation, jf. bilag AD.

Forsvarsministeriet finder det ganske naturligt, at spørgsmålet om eksistensen af videooptagelser fra operationen i første omgang er blevet undersøgt af den relevante myndighed. Det bemærkes, at forsvarschefens redegørelse er fremsendt til såvel forsvarsministeren som Forsvarets Auditørkorps med henblik på, at den kan indgå i auditørkorpsets igangværende efterforskning af, hvorvidt der er begået strafbare forhold i forbindelse med forsvarets afgivelse af oplysninger om eksistensen af videooptagelser foretaget under operation Green Desert, jf. forsvarsministerens brev af 22. maj 2013 til Folketingets Forsvarsudvalg (AH).

Den nærmere bevismæssige vurdering af forsvarschefens redegørelse tilkommer selvsagt landsretten, jf. retsplejelovens § 344. Forsvarsministeriet bemærker dog, at redegørelsen efter ministeriets opfattelse ikke har betydning for landsrettens afgørelse af de udskilte spørgsmål om processuel partsevne, forældelse og afvisning af sagsøgernes påstand 2.

Hermed anses sagsøgernes opfordring 18, jf. processkrift 8, s. 3, 1. afsnit, for besvaret.

3. TARGET FOLDER

Om den fremlagte Target Folder af 22. november 2004 (bilag AJ) og Hærens Operative Kommandos pressemeddelelse af 11. juni 2013 om samme (bilag AK) bemærkes, at dokumenterne er fremlagt for fuldstændighedens skyld, men efter Forsvarsministeriets opfattelse ikke har nogen betydning for landsrettens afgørelse af de udskilte spørgsmål om processuel partsevne, forældelse og afvisning af sagsøgernes påstand 2.

Som det fremgår, er oplysningerne i den fremlagte Target Folder i overensstemmelse med beskrivelsen af operation Green Desert i Forsvarskommandoens notat af 1. marts 2012 (bilag U) og med oplysningerne i Post Operation Report'en af 29. november 2004 (bilag 5).

Advokat Christian Harlang har den 18. juni 2013 anmodet Forsvarsministeriet om, at den fremlagte Target Folder (bilag AK) fremlægges i sin oprindelige form uden overstregninger.

Hertil bemærkes, at de foretagne overstregninger i den fremlagte Target Folder omfatter oplysninger, der af hensynet til statens sikkerhed og til tredjemands liv eller helbred er undtaget fra edition, jf. jf. retsplejelovens § 298, jf. § 169, stk. 2, 3. pkt., herunder følsomme

militære og efterretningsmæssige oplysninger og oplysninger, hvis offentliggørelse vil kompromittere forsvarets kilders sikkerhed.

Forsvarsministeriet finder på den baggrund ikke anledning til at fremlægge en anden version af Target Folder'en.

For så vidt angår den brigadeførelse af 24. november 2004, hvortil der henvises i bilag U, s. 3, 2. sidste afsnit, bemærkes for god ordens skyld, at de britiske myndigheder har oplyst, at befalingen ikke kan fremfindes.

4. BETYDNINGEN AF DANMARKS INTERNATIONALE FORPLIGTELSER

4.1 Sagsøgernes påstand 1 - spørgsmålet om erstatning

Forsvarsministeriet bestrider, at anvendelsen af de danske regler om forældelse i relation til det af sagsøgerne rejste erstatningskrav (sagsøgernes påstand 1) "*er klart og åbenbart i strid med Danmarks internationale forpligtelser efter FNs torturkonventions art. 14*", jf. proceskrift 9, s. 3, 2. sidste afsnit, eller Danmarks øvrige internationale forpligtelser.

I relation til FN's Torturkonvention henvises, for det første, til, at sagsøgernes ikke kan påberåbe sig bestemmelserne i FN's Torturkonvention som et selvstændigt retsgrundlag for det rejste erstatningskrav, allerede fordi konventionen ikke er inkorporeret i dansk ret, jf. i den retning UfR 1986, 898 H (om EMRK før inkorporeringen i dansk ret), UfR 2006, 770 H (om ILO konventionerne) og UfR 2010, 1547 H (Irak-krigen).

I den forbindelse henvises også til det i duplikken, pkt. 4.4.4, s. 26-27, anførte.

For det andet henvises til, at de torturhandlinger, som sagsøgerne hævder at have været udsat for, ikke er begået på noget territorium under dansk jurisdiktion, og at Torturkonventionen derfor ikke finder anvendelse i relation til de danske styrkers handlinger under operation Green Desert den 25. november 2004.

FN's Torturkonventions artikel 12-14 har følgende ordlyd:

"Article 12

Each State Party shall ensure that its competent authorities proceed to a prompt and impartial investigation, wherever there is reasonable ground to believe that an act of torture has been committed in any territory under its jurisdiction.

Article 13

Each State Party shall ensure that any individual who alleges he has been subjected to torture in any territory under its jurisdiction has the right to complain to, and to have his case promptly and impartially examined by, its competent authorities. Steps shall be taken to ensure that the complainant and witnesses are protected against all ill-treatment or intimidation as a consequence of his complaint or any evidence given

Article 14

1. Each State Party shall ensure in its legal system that the victim of an act of torture obtains redress and has an enforceable right to a fair and adequate compensation, including the means for as full rehabilitation as possible. In the event of the death of a victim as a result of an act of torture, his dependants shall be entitled to compensation.

2. Nothing in this article shall affect any right of the victim or other persons to compensation which may exist under national law." (mine fremhævninger)

Konventionens artikel 12-14 skal ses i sammenhæng med konventionens artikel 2, hvorefter de kontraherende stater har pligt til at foretage

"effective legislative, administrative, judicial or other measures to prevent acts of torture in any territory under its jurisdiction". (min fremhævning)

Om sammenhængen mellem artikel 2 og artikel 14 fremgår særligt af FN's Torturkomité's General Comment No. 3 (2012) (bilag 46), pkt. 19:

"The failure of State parties to enact legislation that clearly incorporates their obligations under the Convention and criminalizes torture and ill-treatment, and the resulting absences of torture and ill-treatment as criminal offences, obstructs the victim's capacity to access and enjoy his or her rights guaranteed under article 14."

Som det fremgår, forudsætter anvendelsen af Torturkonventionen således, at der er tale om torturhandlinger begået på et territorium under dansk jurisdiktion.

Om Torturkonventionens jurisdiktionsbegreb anføres i Torturkomitéens General Comment No. 2 af 2007, pkt. 7:

"7. The Committee also understands that the concept of "any territory under its jurisdiction" linked as it is with the principle of non-derogability, includes any territory or facilities and must be applied to protect any person, citizen or non-citizen without discrimination **subject to de jure or de facto control of a State party**. The Committee emphasizes that the State's obligation to prevent torture also applies to all persons who act, **de jure or de facto**, in the name of, in conjunction with, or at the behest of the State party. It is a matter of urgency that each State party should closely monitor its officials and those acting on its behalf and should identify and report to the Committee any incidents of torture or ill-treatment as a consequence of anti-terrorism measures, among others, and the measures taken to investigate, punish, and prevent further torture or ill-treatment in the future, with particular attention to the legal responsibility of both the direct perpetrators and officials in the chain of command, whether by acts of instigation, consent or acquiescence." (mine fremhævninger)

Det gøres gældende, at kravet om dansk *de jure* eller *de facto* kontrol ikke opfyldt i relation til operation Green Desert den 25. november 2004.

I den forbindelse henvises til,

- at Danmark ikke havde kontrol over det relevante geografiske område,
- at operationen fandt sted efter magtoverdragelsen til den irakiske regering, jf. FN resolution 1546 af 8. juni 2004, og at de danske styrkers tilstedeværelse i Irak på tidspunktet for operationen således ikke var baseret på militær besættelse, men derimod på en anmodning fra den irakiske regering.
- at der var tale om et irakisk ledet operation,
- at alle tilbageholdelser under operation Green Desert blev foretaget af irakiske enheder, jf. bilag U, pkt. 4, s. 4,
- at de tilbageholdte ikke på noget tidspunkt var i de danske soldaters varetægt,
- at ingen danske enheder eller enkeltpersoner deltog i screeningen og udspørgen af de tilbageholdte, jf. bilag U, pkt. 4, s. 4, og
- at de danske enheder ikke udøvede nogen form for myndighed over de tilbageholdte, idet alle beslutninger om, hvad der skulle ske med de tilbageholdte, herunder at de skulle transporteres til det britiske afhøringscenter og herefter den irakiske politistation, blev truffet af de irakiske og britiske myndigheder.

I den forbindelse bemærkes, at Irak tiltrådte FN's Torturkonvention den 7. juli 2011.

Selv hvis landsretten måtte finde, at FN's Torturkonvention finder anvendelse i relation til Danmark i den foreliggende sag, gøres det, for det tredje, gældende, at Torturkonventionens bestemmelser ikke kan anvendes som grundlag for at fortolke den danske forældelseslovgivning i strid med dennes ordlyd (*contra legem fortolkning*).

I den forbindelse bemærkes, at ordlyden af lov nr. 522 af 6. juni 2007 (2007-forældelsesloven) sammenholdt med lov nr. 274 af 22. december 1908 (1908-forældelsesloven) er klar og præcis, og at den danske forældelseslovgivning udtømmende gør op med de situationer, hvor forældelsesfristen suspenderes, eller der skal beregnes en tillægsfrist.

Der er således ikke grundlag for på baggrund af Danmarks forpligtelser efter FN's Torturkonvention at indfortolke særlige suspensionsregler el. lign. for så vidt angår erstatningskrav, der udspringer af torturhandlinger.

Det fremgår tværtimod af forarbejderne til forældelsesloven, jf. L 165, Folketingstidende 2006-07, Tillæg A, s. 5613 f, at 2007-forældelsesloven viderefører den tidligere praksis med hensyn til fastlæggelsen af begyndelsestidspunktet for forældelsesfristen ved erstatningskrav uden for kontrakt, og at fristen løber fra skadens indtræden, dvs. det tidspunkt, hvor de følger, der kræves erstatning for, har vist sig på en sådan måde, at skadelidte havde rimelig anledning til og mulighed for at rejse et - eventuelt foreløbigt - erstatningskrav.

Højesteret har endvidere ved dom af 19. marts 2013, UfR 2013, 1823 H, fastslået, at der ikke er grundlag for at fastslå, at krav om erstatning for tabt arbejdsfortjeneste og godtgørelse for svie og smerte efter forældelsesloven af 2007 forældes successivt. Tilsvarende må gælde for så vidt angår krav på tortgodtgørelse efter erstatningsansvarslovens § 26.

I forlængelse heraf bemærkes, at det forhold, at en skadelidt eventuelt lider af PTSD, ikke - som sagsøgerne synes at antage, jf. processkrift 8, s. 8, 3. afsnit - i sig selv bevirker, at der skal beregnes en tillægsfrist efter forældelseslovens § 14, stk. 1. Forsvarsministeriet bestriker i øvrigt som udokumenteret, at sagsøgerne ikke har været i stand til at rejse deres erstatningskrav tidligere end sket.

For det fjerde gøres det gældende, at der under alle omstændigheder ikke er grundlag for at forstå FN's Torturkomité's General Comment No. 3 (2012) (bilag 46), pkt. 40, således, at Torturkonventionens artikel 14 stiller krav om, at torturofres har en ubetinget ret til erstatning, herunder at civile erstatningskrav, der udspringer af torturhandlinger, ikke kan undergives almindelige forældelsesregler.

FN's Torturkomité har således i andre sammenhænge udtrykkelig anerkendt, at erstatningskrav vedrørende følgerne af tortur kan undergives forældelse og søgsmålsfrister, jf. eksempelvis komitéens rapport af 15. december 2005 om Nepal (**bilag AM**), pkt. 28, hvor komitéen udtrykker bekymring over en national frist på 35 dage for klager over tortur, idet det anbefales, at fristen for at anlægge erstatningssager vedrørende tortur fastsættes til 2 år fra det tidspunkt, hvor resultatet af statens undersøgelser foreligger.

I relation hertil bemærkes, at der i modsætning hertil ikke gælder nogen søgsmålsfrister i dansk ret for anlæggelse af erstatningssager vedrørende tortur.

Sagsøgernes opfordring 19, jf. processkrift 9, s. 3, sidste afsnit, kan på ovenstående baggrund besvares benægtende.

Om forældelsesspørgsmålet henvises i øvrige i det hele til det i duplikken, pkt. 4.2, s. 12-18, anførte.

Særligt hvad angår sagsøgernes henvisning til Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (**EMRK**) artikel 41, jf. processkrift 9, s. 7, sidste afsnit, bemærkes, at EMRK artikel 41 ikke giver danske domstole hjemmel til at tilkende individer erstatning for krænkelse af konventionens bestemmelser.

Det følger således af ordlyden af artikel 41, at der er tale om en kompetenceregulering for **EMD**, hvorefter domstolen kan tilkende individer erstatning i sager, hvor EMD konstaterer overtrædelser af EMRK.

Bestemmelsen pålægger derimod ikke medlemsstaterne nogen forpligtelser og tillægger tilsvarende heller ikke medlemsstaternes borgere nogen rettigheder over for medlemsstaterne.

4.2 Sagsøgernes påstand 2 - Forsvarsministeriets undersøgelsespligt

4.2.1 Spørgsmålet om afvisning

Om Forsvarsministeriets principale påstand om afvisning over for sagsøgerens påstand 2 henvises i det hele til det i processkrift B, pkt. 4, s. 7-9, anførte.

Til besvarelse af sagsøgernes opfordring (13), jf. processkrift 4, s. 5, sidste afsnit, bemærker Forsvarsministeriet, at sagsoplysningen i relation til "Operation Green Desert" den 25. november 2004 efter ministeriets opfattelse udgør en integreret del af domstolsprøvelsen i de tre sager, og at sagsoplysningen derfor bør ske inden for rammerne af disse retssager, jf. navnlig retsplejelovens § 339, stk. 3, og § 344, stk. 3.

I den forbindelse bemærkes, at sagsoplysningen må begrænses til forhold, som er relevante i relation til spørgsmålene om 1) sagsøgernes processuelle partsevne og 2) forældelse, henset til at disse spørgsmål er udskilt til særskilt forlods behandling, jf. Østre Landsrets kendelser af 8. juni 2012 og 10. august 2012.

Sagsøgerne har efter Forsvarsministeriets opfattelse ikke - som sagsøgerne lægger op til med den nedlagte påstand 2 - nogen selvstændig retlig interesse i gennemførelsen af en helt generel undersøgelse af "Operation Green Desert". Sagsøgernes påstand 2 rækker således ikke ud over sagsøgernes interesse i, at de tre retssager gennemføres korrekt og i overensstemmelse med både EMRK's og retsplejelovens krav til procesledelse og sagsoplysning, jf. også processkrift B, pkt. 4, s. 7-9.

4.2.2 Nærmere om Forsvarsministeriets undersøgelsespligt

I relation til EMRK artikel 3 fastholder Forsvarsministeriet, for det **første**, at konventionen ikke finder anvendelse i relation til tilbageholdelserne under Operation Green Desert, idet sagsøgerne ikke var omfattet af dansk jurisdiktion, jf. EMRK artikel 1. I den forbindelse henvises i det hele til det i duplikken, pkt. 4.4.5, s. 27-29, og til de forhold, som ovenfor okt. 4.1 er anført til støtte for, at der heller ikke i relation til FN's Torturkonvention forelå dansk jurisdiktion.

For det **andet** fastholder Forsvarsministeriet, at undersøgelsespligten efter EMRK artikel 3 retter sig mod spørgsmålet om, hvorvidt der er grundlag for at rejse strafferetlige sager mod ansvarlige personer for krænkelse af artikel 3, og ikke spørgsmål om sagsoplysning under et civilt erstatningssøgsmål som det foreliggende, jf. processkrift B, pkt. 3.2, s. 5-6, om undersøgelsespligtens nærmere indhold.

Endelig fastholder Forsvarsministeriet, for det **tredje**, at den danske stat under alle omstændigheder har opfyldt en eventuel undersøgelsespligt, jf. i det hele det i processkrift B, pkt. 5, s. 9, 2. sidste afsnit - s. 10, anførte.

Det gøres gældende, at sagsøgernes henvisninger til EMD's domme i sagerne *Ahmet Özkan v. Turkey* (Application no. 21689/92), *Labita v. Italy* (Application no. 26772/95) og *Vasilyev v. Russia* (Application no. 32704/04), jf. processkrift 9, s. 6-8, er uden betydning for landsrettens afgørelse af sagen.

I den forbindelse henvises til, for det **første**, at de nævnte domme alle vedrører faktiske omstændigheder, der udspillede sig på medlemsstatens egge territorium, hvorfor forholdene ubestridt var omfattet af de relevante medlemsstaters jurisdiktion, jf. EMRK artikel 1.

For det **andet** henvises til, at omstændighederne i sagerne adskiller sig væsentligt fra omstændighederne i den foreliggende sag, hvorfor dommene også af den grund ikke kan overføres på den foreliggende sag.

Endelig bemærkes, for det **tredje**, at det af sagsøgerne citerede uddrag fra præmis 358 i sagen *Ahmet Özkan v. Turkey* bekræfter, at formålet med undersøgelsespligten efter EMRK artikel 3 først og fremmest er at klarlægge, om der er grundlag for strafferetlig retsforfølgning, jf. udtrykkeligt formuleringen "... *such an investigation should be capable of leading to the identification and punishment of those responsible*".

Sagsøgerne henviser som noget nyt i deres processkrift 9 tillige til FN's torturkonventions artikel 12 og 13 til støtte for deres påstand 2 om landsrettens og Forsvarsministeriets undersøgelsespligt.

Det ikke står klart for sagsøgte, om sagsøgerne påberåber sig Torturkonventionens artikel 12 og 13 som et selvstændigt grundlag for undersøgelsespligten eller som et fortolkningsbidrag til undersøgelsespligten efter EMRK artikel 3.

Under alle omstændigheder gøres det gældende, at sagsøgerne ikke på grundlag af Torturkonventionens artikel 12 og 13 kan få medhold i deres påstand 2.

I den forbindelse henvises, for det **første**, at konventionen ikke er inkorporeret i dansk ret, hvorfor sagsøgerne ikke kan påberåbe sig konventionens bestemmelser direkte for danske domstole, jf. i den retning UfR 1986, 898 H (om EMRK før inkorporeringen i dansk ret), UfR 2006, 770 H (om ILO konventionerne) og UfR 2010, 1547 H (Irak-krigen).

For det **andet** henvises til, at Torturkonventionen ikke finder anvendelse i relation til operation Green Desert den 25. november 2004, da kravet i konventionens artikel 2 om, at de faktiske forhold var omfattet af dansk *de jure* eller *de facto* kontrol, ikke opfyldt i relation til operationen, jf. herom ovenfor pkt. 4.1.

Endelig henvises for det **tredje** til, at statens undersøgelsespligt efter Torturkonventionens artikel 12 og 13 under alle omstændigheder ikke kan antages at have et videre omfang end undersøgelsespligten efter EMRK artikel 3. Der er derfor intet grundlag for at antage, at den danske stat ikke har opfyldt sin eventuelle undersøgelsespligt efter konventionen, jf. ovenfor om undersøgelsespligten efter EMRK artikel 3.

5. GENOPTAGELSE AF LANDSRETTENS BESLUTNING OM UDSÆTTELSE AF EDITION.

Efter Forsvarsministeriets opfattelse er der ikke grundlag for at imødekomme sagsøgernes anmodning, jf. processkrift 8, s. 9, 1. afsnit, om genoptagelse af landsrettens beslutning af 7.

februar 2013 om at udsætte sin stillingtagen til sagsøgernes editionsbegæring på afgørelsen af de tre udskilte spørgsmål, jf. retsbog af 7. februar 2013.

I den forbindelse henvises til, at landsretten ved kendelse af 24. januar 2013 fastlagde rammerne for den bevisførelse, som efter landsrettens opfattelse er nødvendig i forbindelse med delhovedforhandlingen af de udskilte spørgsmål, ligesom landsretten i samme forbindelse besluttede, at der skal afsættes fire retsdage til delhovedforhandlingen.

Der er ikke siden landsrettens kendelse af 24. januar 2013 fremkommet nye oplysninger i sagen, der giver grundlag for at ændre rammerne for delhovedforhandlingen af de udskilte spørgsmål.

Forsvarsministeriet fastholder på den baggrund, jf. Forsvarsministeriets brev af 21. december 2013 til landsretten,

at der ikke er behov for, at samtlig 23 sagsøgere afgiver partsforklaringer, idet sagsøgerne må kunne basere sig på forklaringer fra 1-2 parter efter sagsøgernes valg, hvis forklaringer er repræsentative for de øvrige sagsøgere, og

at den af sagsøgerne begærede vidneførelse af Anders Koustrup Kærgaard, , "NN 1", "NN 2", "NN 3", "NN 4", "NN 5", Jørgen Lange Thomsen, og , jf. advokat Christian Harlangs reviderede udkast til tidsplan af 5. november 2012, s. 4-6, bør afskæres som overflødig, jf. retsplejelovens § 341.

Forsvarsministeriet bemærker særligt, at EMRK artikel 6 ikke er til hinder for, at landsretten foretager den nødvendige tilskæring af bevisførelsen i forbindelse med delhovedforhandlingen af de udskilte spørgsmål, jf. sagsøgernes bemærkninger herom i processkrift 8, s. 8, sidste afsnit.

Forsvarsministeriet skal på ovenstående baggrund anmode landsretten om at foranledige delhovedforhandlingen af de udskilte spørgsmål berammet, jf. senest landsrettens retsbog af 30. maj 2013.

Dokumenter,

som påberåbes:

Bilag AL: Forsvarsministerens svar af 19. juni 2013 på spørgsmål nr. 319 fra Folketingets Forsvarsudvalg.

Bilag AM: Conclusions and recommendations of the Committee against Torture, Nepal, 13.
april 2007, CAT/C/NPL/C●/2*.

København, den 28. juni 2013

Kammeradvokaten

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Peter Biering', written over a horizontal line.

v/Peter Biering

— *Advokat*